

47 Respondeo hec verba orationis dominice, sicut voluntas sua sicut in celo, & in terra, vel esse intelligenda de voluntate praecipita; & per eam nos petere a Deo, ut in omnibus in terra divinis obtemperemus praeceptis, sicut Beati in celo semper obedient Deo in omnibus, ut ex Augustino exponit S. Thomas in Catena, super hac verba, & 2. 2. q. 83. art. 9. ad 1. & 1. p. q. 19. art. 11. Vel si sit lemnus de voluntate Dei respectu, cunctumque veluti, solum denique nos debere conformari divine voluntati in quocumque volitu, non secundum se & absoluere, sed prout fiat sub ordine ad finem ad quem Deus illud ordinat, velleque ut ordine divina voluntatis in omnibus implatur. Quod vero in patria omnes conformemur divino volitu etiam materiali, est proprius illius statutus perfectionem, ubi cognita Dei voluntate, operantur solum secundum rationes aeternas & superiores, & sub illo motivo quo Deus vult res illas; sed nobis operantibus juxta particulares & temporales rationes, licet est vellet oppositum secundum illas rationes, immo aliquando ad id tenetur, ut infra patet.

48 Neque obstat quod voluntas Dei in omni suo volito sit iustitiae & rectitudinis: cum quia non tenemur velle omnia quod iustum & rectum est nisi adiutum praeceptum: tum etiam quia cum voluntas Dei sit aetioris & universalioris ordinis, & respiciat ea quae vult sub universaliori motivo, quam voluntas creata, aliquando id quod iustum & rectum est respectu Dei, ut universalis provisoris, non est iustum nec rectum respectu causae particularis, ut patet in permissione peccatorum, & damnatione reprobatorum, que Deus recte & iuste vult, & que ego velle non possum; quia voluntas mea operatur secundum rationes particulares, & ad me non pertinet gubernatio universi.

49 Non obstat etiam quod voluntas nostra debet conformari primo volitu, quod est regulare & mensura ceterorum, nam ut ait D. Thomas q. 24. de verit. art. 8. ad 3. ex his quae proponerat in argumento, sed contra: *Primum voluntum a Deo, quod est mensura & regula omnium aliorum voluntariorum, et finis voluntatis ejus, scilicet ius bonitas; omnia enim alia non vult, nisi proper hanc finem;* & *ideo dum voluntas nostra dicere voluntatis conformatur in fine, ad primum voluntum omnis volita nostra reguleretur.*

Ad id quod additur de lege perfecte amicitia requirentis concordiam voluntatum, respondet similiter in resp. ad 2. *Quod amicitia existit in concordia voluntatum magis quam finem, quam quoad ipsi voluntate: plus enim est amicus felicitatis medius, qui ei vivum negaret propter desiderium suum;* quam si vellet ejus desiderio satisfacere de vii proportione in periculum sanctorum.

50 Deinde dico, non eodem modo loquendam esse de legibus amicitia cum Deo, & cum hominibus: nam voluntas Dei est universalissima, & complectitur omnia; unde non solum vult aliquid fieri, sed etiam vult aliquid illi rei contrariae & in oppositum conari: quare cum Deo implet leges amicitia; non solum qui vult aliquid quod a Deo volitum & factum est, sed etiam qui rei illi contrariatur, & conatur ad oppositum (secundo precepto) quia id totum complectitur voluntus talis amicitia.

51 Ad aliud de Samuele lugente Saulum, respondeo verba illa non dici per modum increpationis, quasi peccaverit Samuel lugendo Saulum, sed per modum repulsa orationis ejus: quia in hoc non erat exaudiens Samuel pro Saulo, cum Deus decrevisset eum abdicere.

52 Objectione tertio: Homo tenetur conformari volitu divino formaliter, ut diximus in prima conclusione: Ergo & materialiter. Probatur consequentia: quia voluntate Dei formaliter non reperitur in abstracto, sed in concreto, & applicatur sibi vel illi materiae: Ergo si homo tenetur conformari volitu divino formaliter, tenetur etiam materialiter & particulari volitu conformari.

53 Respondeo, conceitto Antecedente, distinguendo Consequens: debet conformari volitu materiali, secundum se & absolute, nego: ut libet formaliter, & stat sub ordine ad finem, concedo. Solutio est D. Thome loco supra adducta ex q. 23. de verit. art. 8. ubi ait: *Divina voluntatis similitudine vel malitiam actum exteriorum, interiori supposito, veram bonitatem & malitiam moralē habere, cum illo supposito sit liber, & rationi conformis vel disiformis.* Unde in isto primis analogiis praeceptis, vel recipiuntur, vel prohibentur actus exteriorum: certum est autem quod a Deo non prohibentur nisi mali, nec recipiuntur nisi bona. Nam plenum tam in veteri quam in novo Testamento reprehenduntur plures actus exteriorum, & alii laudantur: quod evidens argumentum est aliquos esse mala, & alios bona moraliter.

Hoc supposito, inquirimus an actus exterior addat honestatem vel malitiam ad interiorum, a quo imperatur: vel extrinsecus tantum ab eo bonus aut malus denominatur, sicut urina extrinsecus tantum dicitur sana & sanitata est in animali?

Scotus quodlib. 18. art. 3. existimat actum exteriorum addere honestatem vel malitiam actu interiori, quantumcumque efficaci: ita ut plus honestas moralis habeat voluntas, dandi elemosynam cum actu dandi, quam intrinsecus impedita: & plus malitia voluntas occidendi hominem, occiditne fecuta, quam impedita. Eadem sententia tueruntur ejus Discipuli, Ligerius, Tarcarius, Balfolius, Rada, & alii quis referit & sequitur Franciscus Felix tract. de bon. & mal. c. 9. dist. 1. Quibus ex parte scribit Vasquez hic dist. 37. c. 5. ubi docet actus omnino exterius, ut furari, occidere, &c. esse formaliter mala primum & per se, & non solum per determinationem a malitiis interiorum: de honestate vero afferit eam non inventum, nisi in actu voluntatis.

54 Ad complementum hujus questionis, Queres, an licet homo non tenetur semper conformari voluntati divinae in volitu materiali, id tamen semper licet & laudabile sit?

Respondeo id quidem regulariter loquendo esse bonum & laudabile, interdum tamen non licet, sed esse malum & peccatum.

Centuria negativa statuitur.

3 Dico igitur: *Actus exterior, qui est mera executio vel militiam simpliciter, in ordine ad premium vel premium essentiale, sed solum secundum quid, & in ordine ad premium vel ponam accidentalem; sive non simpliciter determinavit, executioni mandet: v. g. potest illum invenire violenter retrahere; vel dum vult prebere elemosynam pauperi, pararam pecuniam ei surripere: Ergo si actus exterior potentia executiva bonitatem vel militiam simpliciter in ordine ad premium vel ponam essentiale superaddat, potest aliquis alium invitum aliquo merito & premio efficiere privare.*

4 Prima pars huius conclusio: in primis colliguntur ex Scriptura, & SS. Patribus: Deus enim Genet. 22. dixit Abraham: *Quia fecisti haec res, & non repescisti filiu tuus unigenitus propter me, benedicat tibi.* Ubi apparet quod Dominus efficaciter determinavit, executioni mandet: v. g. potest illum in Ecclesiastem ad audiendum sacram, ab incepto itineri violenter retrahere; vel dum vult prebere elemosynam pauperi, pararam pecuniam ei surripere: Ergo si actus exterior potentia executiva bonitatem vel militiam simpliciter in ordine ad premium vel ponam essentiale superaddat, potest aliquis alium invitum aliquo merito & premio efficiere privare.

Secunda pars conclusio: quae affert opus exhibitum & executioni mandatum, addere quandam accidentalem bonitatem, vel militiam, cui premium aut ponam accidentalis correspondet, expresse docetur a D. Thome in 2. dist. 40. quell. art. 3. his verbis: *Actus exterior nihil adjungit, ad premium essentiale: tantum enim meretur qui habet perfectam voluntatem aliquod bonum facendi; quantum si factus est illud: ut si facie unum alium; quantum si facere multos, voluntare equaliter perfici manente. Ad premium autem accidentale ordinatur per bonitatem, que ei ipsum actus exterior secundum fe: Video actus exterior adjungit aliquid ab premium.*

Item Marci 12. & Luca 21. duobus, quae vidua pauperis in gazophylacium, anteponuntur a Salvatore magnis divitium elemosynis, quia scilicet voluntas in ea fuit major, & non ex opere, sed ex voluntate definiuntur bonitas seu meritus, quando deest facultas. Unde Cyprianus tract. de operib. & elemos: sic ait: *viduum cum videtur Dominus non de patrimonio, sed de animo opus ejus examinari, & considerari non quantum, sed ex quanto debet, dixit, vidua ipsa plus omnibus misit in dona Dei.* Hinc August. cont. 1. in Pfl. 1c. non videtur nullum esse quantumcumque pauperem, qui non possit habere elemosynam-martirum: *qua (inquit) non habet faciem vel area quod datur, habet con voluntate.* Vel ut loquitur Greg. Mag. homil. 5. in Evang. *Acte oculis Dei nunquam vacuus manus a misere, si fuerit area cordis repleta bona voluntate.* Id estiam videtur innovere Apol. 2. ad Corinth. 8. dum invitatis fideles ad elemosynam, dicit: *Ut quemadmodum prouopus est anima voluntatis, ita sit praecondit ex eo quod habet.* Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet. Id est ut expounit Theodosius, Hieronymus, Anselmus, Nicolaus de Lyra, & alii non minus Dei accepta est animi vestri promptudo, etiam si minima possit dare, quam si plura daretis; quia ex voluntate, non ex operibus, pensatur meritum. Unde ad Gloria ibid. *sicut voluntas, aqualem habet mercedem.*

Denique Christus Dominus Matth. 5. ut innuat confessum internum voluntatis eandem habere militiam, quantum ad actus elicitus fuerit, dixit: *Omnes qui viderint mulierem ad concupiscentiam eam, jam machatus est eam in corde suo.* Quae verbo expeditus D. Bernardus Epist. 77. subdit: *Quid planus, quid voluntas pro facto reputatur, ubi factum excludit necessitas?* Et D. Augustinus de lib. arbitr. cap. 3. si cui (inquit) non contingat facultas concubinandi cum conjugi alieno, planum tamen aliud modo sit id eum impere, & si potest deus, sedetur, sicut non res est, quam in ipso facto deprehenderetur.

5 Probatur secundo eadem pars ratione fundamentali: Bonitas vel malitia, a qua actus est & denominatur bonus vel malus moraliter, non est inhaesit in actu exteriori: sed in interiori, a quo exterior intrinseca denominatur bonus, vel malus: Ergo actus exterior nullam addit actu interiori honestatem vel malitiam moraliter. Consequens patet, quia denominativum extrinsecum nihil formae addit supra denominativum formale, sicut sanum in urina nihil addit sanitatis supra sanitatem animalis. Antecedens probatur primo ex D. Thome hic art. 3. ad 3. ubi ait: *Sicut a nro, quod est in corpore animali, derisorum sanum ad medicinam & urinam:* hoc modo a honestate voluntatis derivatur bonus actus exterioris: Ergo sicut sanitas solum extrinsecus denominativum est in medicina & urina, ita & bonitas moralis in actu exteriori. Idem dicendum de malitia: unde idem S. Doctor infra quast. 74. art. 2. ad 3. negat membra exteriora esse subjectum peccati: quod falsum est: si actus exterioris esset formaliter & intrinsecus mali, malitia moraliter.

Secundo idem Antecedens ratione loquatur: Bonitas & malitia moralis fundantur in libertate, ut dist. 1. ostendimus: unde ibi solum potest esse bonitas vel malitia moralis intrinseca ubi est libertas intrinseca: Sed in actu exteriori potentia executiva, non est libertas intrinseca, neque in opus ad extra prorumpunt, & haec vocantur peccata cordis: quedam vero quae transeunt usque ad externa verba vel opera, & haec prout includunt unum actus interioris imperantes, quam exterioris imperantes, dicuntur peccata oris vel operis. Solutio est D. Thome infra q. 71. art. 4. ubi cum sibi objicit: *Non potest peccatum esse in ore vel in opere, nisi fiat prius in corde: Ergo ista peccata non debent contra se invicem dividiri.* Respondet: *Dicendum quod peccata cordis & oris non distinguuntur*

a peccato operis, quando simul cum eo conjunguntur, sed prout quodlibet horum per se inventur (id est, quando inventur peccatum cordis sine aliis, & peccatum oris sine peccato operis) sicut pars mors non distinguatur a toto meo, quod mortuus est continuus, sed sicut quando mors fuit in medio.

12. Objecies secundo celebre testimonium Augustini, quod Franciscus Felix dicit valde torqueare nostrae sententiae defensores. Illud defunctor ex lib. 13. c. 6. ubi S. Doctor sic ait: *Mala voluntate, vel sola quisque miser efficietur; sed miserior postea, qua desiderium male voluntatis imploratur. In quibus verbis fatetur actum exteriorum, adimpliendum malum desiderii, addere super ipsum desiderium maiorem miseriam, subindeque maiorem malitiam.*

13. Reliquis variis solutionibus, quas citatus Auctor referat & impugnat, facile responderem ex principiis supra statutis, quod peccator sit miserior per actum exteriorum; non ex eo quod ex illo nova malitia essentialis accrescat; sed propter accidentalem malitiam, & varia incommoda quae actus exterior secum adducit, quae fine dubio misericordiæ efficiunt peccatores, quam effet per solam voluntatem peccandi. Ex actu enim exteriori malo magis habentur sensus, & potentia exteriores priores redditum, & incurritur excommunicatio, vel irregularitas, aut obligatio ad restituendum, que per solum actum interiorum non inducuntur. Ex quo patet, hoc testimonio nostra sententia defensores non torquer, sed potius secundum.

14. Objecies tertio: Actus interior & exterior distinctis precepis prohibentur: nam nonum & decimum Decalogi preceptum sunt de actibus interioribus tantum, nempe de concupiscentia uxoris, & rei aliena; & tamen fornicatio, & furium, qui sunt actus exterioris illis correspondentes, prohibentur sexto & septimo precepto. Ergo signum est quod actus exterior addit novam malitiam superactum interiorum.

15. Sed nego consequentiam: non ideo enim ponuntur diversa precepta de actibus interioribus & exterioribus supra dictis, quod in his fit diversa malitia, vel ad diversa vita pertinente: sed quia cum concupiscentia sit pro isto statu maxime homini connaturalis, poterat aliquis faciliter sibi fraudare concupiscentia rem, vel uxorem alienam, dummodo actus non sequatur, non esse peccatum, sicut quidam Hæretici afferuerunt: que heresis regnabat apud Iudeos, ut ex verbis illis Salvator supra adductus colligitur: *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscentiam eam jam maceratus est eam in corde suo.* Vel etiam dici potest, specialibus preceptis concupiscentiam rei & uxoris aliena facili prohibant, quia respectu hominis rei alienae & veneracione, quia maxime concupiscentia, & frequenter, & desideria vero aliorum actuum prohibitorum per alia precepta, non ita: quod optime explicat S. Doctor 2. 2. q. 122. art. 6. ad 4. his verbis: *Dicendum quod homicidium secundum se non est concupisibile, sed magis horribile: quia non habet de se rationem aliquius boni.* Sed ad alterius rationem, est objective mala, refundit in actum voluntatis quo eligitur, & cuius est objectum, speciem malitiae: sicut omne objectum, in quantum objectum, dat speciem actu illud terminato. Si autem fieri sit de causa omnino formalis, que per seipsum denominat, propositio illa est falsa, & contraria absolute vera, nempe quod ideo furari est formaliter malum, quia volitio a qua procedit est formaliter mala; unde si hec volitio ob aliquam rationem, ut propter ignorantiam invincibiliter a malitia excusat, nequamquam ipsius furari effectus formaliter peccatum, aut paenitentiam, licet adhuc tunc est objective peccaminosum. Est ergo inter actionem exterioram & internam mutua causalitas, & dependenti: nam exterior ut objectum, praedit & specificat interior ut actum; interior vero ut forma & actio imperans, praedit, & specificat exteriorum ut effectum: sicut eadem bonitas finis, ut est in intentione, est prior electione mediorum; ut vero est in executione, illa posterior est.

Agit D. Thom. quest. 21. de his quae consequuntur actus humani ratione bonitas aut malitia moralis, nempe de ratione laudabilis & vituperabilis, meriti & demeriti, sed quia de his agimus in tractatu de merito in praesentia grave sit, sive hoc habeat a forma sibi inherentem, respondet, negando sequulum Majoris: Licit enim actus exterior non habeat intrinsecam & formalem malitiam, quam addat supra interiorum; quia tamen est complementum substantiale actus interiorum, & ex utroque fit unus actus moralis in certa specie malitiae, puta furia, vel adulterio, debet in confessione declarari, ut completa peccati species explicitur.

Addo cum Salmanticensibus in tractatu de peccatis dis: sp. 10. dub. 1. §. 7. in fine, parum vel nihil referre ad hoc ut actio exterior debeat in confessione explicari, quod in se habeat, aut addat, vel non addat malitiam supra interiorum: dummodo enim talis actio re ipsa male & peccatum grave sit, sive hoc habeat a forma sibi inherentem,

16. Respondet, negando sequulum Majoris: Licit enim actus exterior non habeat intrinsecam & formalem malitiam, quam addat supra interiorum; quia tamen est complementum substantiale actus interiorum, & ex utroque fit unus actus moralis in certa specie malitiae, puta furia, vel adulterio, debet in confessione declarari, ut completa peccati species explicitur.

Dico cum Salmanticensibus in tractatu de peccatis dis: sp. 10. dub. 1. §. 7. in fine, parum vel nihil referre ad hoc ut actio exterior debeat in confessione explicari, quod in se habeat, aut addat, vel non addat malitiam supra interiorum: dummodo enim talis actio re ipsa male & peccatum grave sit, sive hoc habeat a forma sibi inherentem,

DIS-

DISSERTATIO THEOLOGICA DE CONSCIENTIA PROBABILI, SEU DE OPINIONUM PROBABILITATE,

Contra intolerabiles Novorum Casuistarum laxitates, & nimium Jansenianorum rigorem.

PRAEFATIO.

UM fere Sophius aut extensus videtur ingens illo animorum ardor, quo ab eloquientia circiter annis inter Theologos de auxiliis divine gratiae disceptatum fuerat; ea contention, cui parem aut certe majorum superiora sculis non ostendunt: copia fuit nova questiones agitari de conscientia probabili, seu opinionum delectu, quod alterum locum in Academias, ac etiam in animis occuparunt, & pristinarum disputationum contentiones insularuntur. Augebatur quidem in dies Casuistarum in scribenda licentia: sed denuncio eo pervertit, ut palam afferverit, licet aliquando cuiuslibet quoniam in veritate opinionem eligeret. Et raro sequi, quod probabiliter, est renuenda & minima, non carens. Quamprimum hac sententia evulgata est, paucorum admiratione vol placuisse, sed omnium pene, qui vel sane Theologia principia imbuti sunt, aut qui pietatem colunt, in seculo edidit concivit. Principio omnium in seculo, ut novitas foli, oculis convertit: sed quibus placet licentia revocari, ita summe placuit per opinandi licentia. & plurimorum inter vulgus, quod in peccato semper pronuntiatur, ut vocem suisset, ut obtinere hac sententia, tunc posse quoniamlibet in suo sensu abundaret, & eas quidlibet opinandi & eligendi licentiam, in his qua nō more, visuamq; insinuantur perirent, certissimam regulam esse, quod periculum omni procul amoveret. Sed obſtebant ceteri, quibus melior sententia infuderat, & qui his probabiliter pietatem peremptam & Euangelium corruptam, cui modo cum illa sententia conveniat, ac denunciari laxissima preditione viam apertam existimabant. Sane suppetit hic ingens Galliarum nostrorum commendatio. Graffabatur in aliis regis hac de probabilitate sententia, cui pacienti reclamabatur. Sed cum primum in Gallias periret, reportit altius pietatem impresum animis, nec novandis rebus, veterumque sententias mutandas adeo faciles esse Gallos. Cum primum licet periculi magnitudinem perire, quod ex ea in omnem partem voluntari sententia imminebat; certatim ab omnibus tentatum est, & pari omnino Ordinum confusus, ut haec opinandi licentia, quia in solum animarum periculum vergoret, & in re Theologia pene monstrum, extingueretur. Coperni universitas, quoque in Gallia celebres sunt, nec probata, nec probabile libras coguntur: Episcopi, qua valens autoritate, suis subditis eorum letitionem interdicere: ac deinceps S. Pontificis damnata Casuistarum Apologia, qua in unum, quidquid est ipsorum, collectum fuerat, causas est, nondum veluti cauterio adibito ferens matrem cobibit, sed etiam ferro amputare. Hic ita fere in Gallis nostris, aut nostrorum opera gesta sunt: quibus cetera Regna hanc gloriam invidebant possint, quod eam sententiam acris impugnaverint, & S. Pontificis Apologia proprieationem impetraverint. Cum itaque haec palam & in omnium oculis agerentur, non mihi licuit, qui jam in lucem & communem bonum studia mea conferre caperam, ab hac gravissima questione, quam quidam totius Theologiae Moralis Basini vocans, abstinere. Sed me propterea Alexandri VII. confessio aut vocum ceperit, qui in ultimi: Generalibus Ordinis nostri Comitiss. testatus est, optare se plurimum, ut a Theologia Thomisticam tan gravi male remedium adhiberetur. Nam cum anno 1655. Parvus Ordinis nostri ex omnibus orbis partibus sua Comitia celebravunt, Romana convenienti, evulgatum est in ipsi Comitiis, Summi Pontificis praecepsum aut vocum, ad ceteros, quosque in orbe terrarum sunt, Theologos de forendum quae significabatur. Tendere Sanctitatem suam novarum opinionum in hoc faculo ad moralem materiam introductarum, quibus disciplina Evangelica resolvitur, ac conscientiis cum gravi animarum periculo illudire, maximumque velle, a Theologia nostris, in Ecclesia hoc morbo laborantis remedium, opus parari ex severiori & tutu D. Thome doctrina, qua haec morum licentia, que in dies graffatur, quasi cauterio coheretur. Et iam aquilissimum erat, ut eis quem Ecclesie Angelicum Doctorem, & Tridentinum Synodus, in dirimendis fidei controversiis (ut sacer Concilii Oratori referit) Ilydum lapidem probavarent: cuius doctrinam, a Deo infusam, & miraculis plenam, Joannis XXII. veridicam & Catholicam, Urbanus V. certissimam Christianae doctrinae regulam, herefusque omnium peremptricem, Pius V. commendaverant, & quam ut sequentes Florentissima Iesu Societas (ut in ejusdem Confessionibus, decreto 56. Congreg. 5. videtur est) plurimum Clemens VII. percepserat: *Ita inquit, quem idem Clemens, Divine voluntatis interpretationem, Paulus V. Splendidissimum Catholice veritatis athletam, & cuius ipse Alexander VII. inconsueta, tutissimum dogmata noverat, hujus auctor & periclio plenissime controversa, ad opinionem probabilium delectum, iudex & arbitrus contineatur.* Utinam qui robustus Theologus, ac peritissimum moralibus student, Angelicus Preceptor sequeretur: nullam sane in medium sententiam percutiatur, que & universitatem, & Episcoporum, & Romani etiam Pontificis consuetas, & fulminis adveniasse. Quid ad te arcines (Amico Lettor) unum sppondeo, nullam te cum D. Thoma secuturum sententiam, ad quam sufficiens vitam omnem, & mores non exigas. Ut vides, cum periclio alius creditor: Sed nemo unquam cum D. Thoma erravit. Ut enim qui eum impugnavit, semper fuit de fallitatis suscipiens; ita nunquam a veritatis tramite, qui eum fecerat est, deviavit. Vale.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid & quoniam sit conscientia?

Onscientiam abyssum esse multum eleganter tradit S. Bernardus in principio secundi libri de conscientia: *Sicut enim (inquit) profundum abyssum explorari non posset, ita etiam homini evanescere non posset; et enim quasi mare magnum & spatiuum latenter repit, & sinuosus anfractibus huc illucque deambulat; ita etiam in conscientia venenata cogitatione saevo intrat, & exire, ut nescias homo unde venias, aut quae vnde.* Verum hest res ita se habeat quantum ad secretiora cordis negotia (primum enim est cor hominis & inservit, Jerem. 17.) quantum tam ad praeferens attingit, non erit difficile conscientie quidditatem, quibusdam concretibus explicare: cum etiam ex ipsa nominis etymologia sufficienter intelligatur.

2. Dico ergo primo, conscientia quidditatem five naturam recte ex ipsa nominis etymologia colligi. *Theol. Genet., Tom. III.*

Prebatur: Nam vel sumitur prout idem est ac conscientia, id est foli homini patens, ut eam sumunt D. Bernardus lib. 2. de conscientia c. 8. Hugo lib. de anima c. II. vel a conclusione & scientia, ita ut conscientia idem sit ac conscientia scientia, ut explicant D. Antonius I. p. 3. cap. 3. & Sylvester in summa, verbo conscientia num. I. vel quoniam importat ordinem scientia ad aliquid, ita ut conscientia idem sit ac cum aliis conscientia, ut iuxta magis proprium vocabuli significacionem docet D. Thomas 3. p. 79. art. 13. & q. 17. de verit. art. 2. ubi dicit quod conscientia addit supra scientiam, applicationem scientia ad actum particularum: Sed quoniam ex illis modis sumatur, bene intelligitur quid sit conscientia: licet tertius magis rem explicare videatur, ut experientia confat, & omnes post D. Doctorem communiter tenent: Ergo &

Dico secundo: Conscientia proprie loquendo neque est potentia, nec habitus, sed actus, non voluntatis, sed intellectus, nempe judicium intellectus practici, dictans de bonitate vel malitia eorum, que hic & nunc nobis agenda sunt.

Hoc conclusio perfecte declarat quidditatem seu natu-

ram conscientie, & expresse docetur a D. Thom. q. 17. de ver. art. 1. ubi ait: *Potentia vel habitus, proprie loquendo &*

L 3